HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.



**כשיש ריוח מלמעלה.** דולמי לא נכתב בו יומר: **ולמא לימלוכי לימלוך.** מתמילה שלא לגרשה והדר לימלוך לאחר זמן לחזור ולגומלו ומשלא הרשאון בטל. ג"י ס"ל נכתב ביום ומתחם לאחר זמן דהוחיל ויש ריוח מלמטה נראין כן הדברים: **הרי זה מלמטה ומוסרם מלמעלה.** דבתוך כדי גמר דבור ליכא למימר דמימלך שלא גומר עד לכל לדם ומכלך: **ולמא מכי לימרמי.** שבתוך כדי גמר דבור חזר בו: **רב אחי אמר.** כולהו קשיימא ליה מיתרצן כגון לידיעה ליה מתחתא דמגילתא שניהם היה מתיחת הקלף סביב סביב כל הגט שלא היה בו קלף שלא זה לא למעלה ולא למטה שניהם סבילות הקלף אחור ועד שלא נגע שם תער הגלגיס שלהן עושי קלפים שקושרים שניהם סביב למתוח הקלף ומתחילין לתקנו בתמוך וכשהין ריוח מלמטה עסקינן ליכא למיפרך לימלוכי לימלוך: **נשגגו.** שלא מחיתה כלפי כתב הגט להמי ולחי על גט זה חתם ומתני' נשרגלי המחיתה כלפי כתב הגט לחיכא למימר שמא למעלה מחותה מחיתה היה כתוב שטר ועליו מחתו העדים: **ניחזי כי מייניו.** גגו כלפי כתב ולימכשר דולמי עליו מחתו הקלף כשלה כתב הגיטין: **דלמו לה כי עיניה.** העדים מוטלין בין שני הגיטין כשניהם לראי שיטות שלו מחיתה מחבדין הגיטין כשניהם הלמה שמחשבת בחויר שחתה כך הן נחשבין בין חויר שני הגיטין: **שלח רב.** כי מחיס מן שלה לה בגיטין ולא בשטרות שלא בדיקתי כשהיה מזמין לחשים לדין לפניו והסופר כותב להם לישנא הזאת שמעה ושוא חותם פעמים מן שלה ואין הקפדה בכך: **חתם סופר.** עם עד אחד: **שנינו.** בחשנתנו בשבר לשוא בא אחיה ואחאב בן עמרי ויהוא בן נמשי ופקח בן רמליהו ומנחם בן גדי והושע בן אלה שנאמר [2] אומללה יולדת השבעה נפחה נפשה באה שמשה בעוד יומם בושה וחפרה אמר רב אמי [3] מאי קראה כי תוליד בנים ובני בנים וגו' [4] ויעש הרע בעיני ה' רק לא כחלכי ישראל [5] וכתיב [6] עליו עלה שלמנאסר וגו' אמר להו [7] אותן [8] פרחדיאות שהושיב ירבעם על הדרכים כדי שלא יעלו ישראל לרגל בא הושע וביטלן ואעפ"כ לא עלו ישראל לרגל אמר הקב"ה אותן שנים שלא עלו ישראל לרגל ילכו בשבי [9] אמר רב חסדא אמר מר עוקבא ואמרי לה אמר רב חסדא [10] [אמר רבי ירמיה] דרש מרימר מאי דכתיב [11] וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו משום דצדיק ה' אלהינו וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו אלא צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת דכתיב ביה בגלות יכניה [12] החרש והמסגר אלף חרש שבשעה שפותחין נעשו הכל כחרשין מסגר כיון שסוגרין שוב אינן פותחין וכמה [13] אלף עולא אמר שהקדים שתי שנים [1] לונושנתם אמר

**הבא** נמי בשיש ריוח מלמעלה ודלמא אימלוכי אימלוך וכתב דכתב הרי את מלמטה ומותרת מלמעלה ודלמא איתרמי ליה כולי האי לא חיישינן רב אשי אמר [א] דידיעה ביה מתחתא דמגילתא: חתמו עדים בראש הדף [וכו']: איני והא רב חתים מן הצד החתם בשגגו כלפי כתב אלא הא דקתני הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה והעדים באמצע שניהם פסולין וליחזי הי מיניהו כלפי כתב וליתכשר התם דרמי ליה כעיברא אי הכי סיפא דקתני ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע את שהעדים ניקרין בסופו כשר ואי דרמי כעיברא לאו בהדי האי מיקרי ולאו בהדי האי מיקרי אלא רב בדיסקי הוה חתים: גט שכתבו עברית וכו' כתב סופר ועד כשר: [ב] א"ר ירמיה [ב] חתם סופר שנינו א"ר חסדא הא מני ר' יוסי היא ההיא כתובת חתנים דאתיא לקמיה דר' אבהו דהוו ידעי ליה לטופסא ולחתימת ידא דחד סהדא סבר לאכשורה א"ל ר' ירמיה חתם סופר שנינו: כתב חניכתה כשר: ת"ר חניכת אבות בגיטין עד [ג] דורות רבי שמעון בן אלעזר אומר [ג] ג' דורות כשר מכאן ואילך פסול כמאן אזלא הא דא"ר חנינא כתב חניכת אבות בגיטין עד ג' דורות כמאן כר"ש ב"א אמר רב הונא מאי קראה [1] כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם א"ר יהושע בן לוי לא חרבה ארץ ישראל עד שעבדו בה ז' בתי דינים ע"ז ואלו הן ירבעם בן נבט ובעשא בן אחיה ואחאב בן עמרי ויהוא בן נמשי ופקח בן רמליהו ומנחם בן גדי והושע בן אלה שנאמר [2] אומללה יולדת השבעה נפחה נפשה באה שמשה בעוד יומם בושה וחפרה אמר רב אמי [3] מאי קראה כי תוליד בנים ובני בנים א"ל רב כהנא ורב אסי לרב כתיב ביה בהושע בן אלה [3] ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל [7] וכתיב [4] עליו עלה שלמנאסר וגו' אמר להו [8] אותן [9] פרחדיאות שהושיב ירבעם על הדרכים כדי שלא יעלו ישראל לרגל בא הושע וביטלן ואעפ"כ לא עלו ישראל לרגל אמר הקב"ה אותן שנים שלא עלו ישראל לרגל ילכו בשבי [10] אמר רב חסדא אמר מר עוקבא ואמרי לה אמר רב חסדא [11] [אמר רבי ירמיה] דרש מרימר מאי דכתיב [5] וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו משום דצדיק ה' אלהינו וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו אלא צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת דכתיב ביה בגלות יכניה [6] החרש והמסגר אלף חרש שבשעה שפותחין נעשו הכל כחרשין מסגר כיון שסוגרין שוב אינן פותחין וכמה [12] אלף עולא אמר שהקדים שתי שנים [1] לונושנתם אמר

**כלי האי לא חיישי'.** היינו דוקא לימלוך בין הרי את למותרת לא מייתי אבל מ"מ בעינן שיהא ריוח למעלה ולמטה לתי לגו הכי מייתינן שיהא ריוח מלמעלה גיין ליה ומיתמרי דהוי הרי את מלמטה ומותרת למעלה:

**אמר** [14] **רבי ירמיה חתם סופר שנינו.** משמע דהלכה כר' ירמיה מדמייתי מרבי ירמיה אחא עובדא משמע דסבי ק"ל חתם סופר ועד כשר בשאר שטרות וכתב סופר ועד פסול אפילו בסופר מובהק ולא כשמואל דהכשיר כתב סופר מובהק ועד ולכתחילה אפילו בגיטין ומ"מ אין להכשיר חתם סופר ועד בגיטין מכח רבי ירמיה דהא לכל לחמולתי דסוף פ' המקבל (לעיל סו:) דמכשרי בשומר אמרו יש לפסול חתם סופר ועד משום דגפיק מיניה מורכה דלמאי חתם:

**וכך** [15] היו נקרי הדעת שבירושלים כותבין. שלא היו כותבין שלא אחת פלוני בן פלוני בן פלוני וכ"ח וכן ר"ת גרסי מניכתו ומניכתה כשר וכך היו נקרי הדעת שבירושלים כותבין פירוש שלא היו כותבין שלא אחת מניכתה [1] ומניכת אבות דבגמרא לא מייתי בחניכת חתים דהכא שלא אחת מניכה שחמשפחה נקראת על שמה:

**[מאי** קראה. כי תוליד אד דור ובני בני בנים תרי דור ובני תרי דור ז']. גליון תוס': שמע

---

**כשיש ריוח מלמעלה.** דולמי לא נכתב בו יומר: **ולמא לימלוכי לימלוך.** מתמילה שלא לגרשה והדר לימלוך לאחר זמן לחזור ולגומלו ומשלא הרשאון בטל. ג"י ס"ל נכתב ביום ומתחם לאחר זמן דהוחיל ויש ריוח מלמטה נראין כן הדברים: **הרי זה מלמטה ומוסרם מלמעלה.** דבתוך כדי גמר דבור ליכא למימר דמימלך שלא גומר עד לכל לדם ומכלך: **ולמא מכי לימרמי.** שבתוך כדי גמר דבור חזר בו: **רב אחי אמר.** כולהו קשיימא ליה מיתרצן כגון לידיעה ליה מתחתא דמגילתא שניהם היה מתיחת הקלף סביב סביב כל הגט שלא היה בו קלף שלא זה לא למעלה ולא למטה שניהם סבילות הקלף אחור ועד שלא נגע שם תער הגלגיס שלהן עושי קלפים שקושרים שניהם סביב למתוח הקלף ומתחילין לתקנו בתמוך וכשהין ריוח מלמטה עסקינן ליכא למיפרך לימלוכי לימלוך: **נשגגו.** שלא מחיתה כלפי כתב הגט להמי ולחי על גט זה חתם ומתני' נשרגלי המחיתה כלפי כתב הגט לחיכא למימר שמא למעלה מחותה מחיתה היה כתוב שטר ועליו מחתו העדים: **ניחזי כי מייניו.** גגו כלפי כתב ולימכשר דולמי עליו מחתו הקלף כשלה כתב הגיטין: **דלמו לה כי עיניה.** העדים מוטלין בין שני הגיטין כשניהם לראי שיטות שלו מחיתה מחבדין הגיטין כשניהם הלמה שמחשבת בחויר שחתה כך הן נחשבין בין חויר שני הגיטין: **שלח רב.** כי מחיס מן שלה לה בגיטין ולא בשטרות שלא בדיקתי כשהיה מזמין לחשים לדין לפניו והסופר כותב להם לישנא הזאת שמעה ושוא חותם פעמים מן שלה ואין הקפדה בכך: **חתם סופר.** עם עד אחד: **שנינו.** בחשנתנו בשבר לשוא בא אחיה ואחאב בן עמרי ויהוא בן נמשי ופקח בן רמליהו ומנחם בן גדי והושע בן אלה שנאמר [2] אומללה יולדת השבעה נפחה נפשה באה שמשה בעוד יומם בושה וחפרה אמר רב אמי [3] מאי קראה כי תוליד בנים ובני בנים א"ל רב כהנא ורב אסי לרב כתיב ביה בהושע בן אלה [3] ויעש הרע בעיני ה' רק לא כחלכי ישראל [7] וכתיב [4] עליו עלה שלמנאסר וגו' אמר להו [8] אותן [9] פרחדיאות שהושיב ירבעם על הדרכים כדי שלא יעלו ישראל לרגל בא הושע וביטלן ואעפ"כ לא עלו ישראל לרגל אמר הקב"ה אותן שנים שלא עלו ישראל לרגל ילכו בשבי [10] אמר רב חסדא אמר מר עוקבא ואמרי לה אמר רב חסדא [11] [אמר רבי ירמיה] דרש מרימר מאי דכתיב [5] וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו משום דצדיק ה' אלהינו וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו אלא צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת דכתיב ביה בגלות יכניה [6] החרש והמסגר אלף חרש שבשעה שפותחין נעשו הכל כחרשין מסגר כיון שסוגרין שוב אינן פותחין וכמה [12] אלף עולא אמר שהקדים שתי שנים [1] לונושנתם אמר

**הבא** נמי בשיש ריוח מלמעלה ודלמא אימלוכי אימלוך וכתב דכתב הרי את מלמטה ומותרת מלמעלה ודלמא איתרמי ליה כולי האי לא חיישינן רב אשי אמר [א] דידיעה ביה מתחתא דמגילתא: חתמו עדים בראש הדף [וכו']: איני והא רב חתים מן הצד החתם בשגגו כלפי כתב אלא הא דקתני הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה והעדים באמצע שניהם פסולין וליחזי הי מיניהו כלפי כתב וליתכשר התם דרמי ליה כעיברא אי הכי סיפא דקתני ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע את שהעדים ניקרין בסופו כשר ואי דרמי כעיברא לאו בהדי האי מיקרי ולאו בהדי האי מיקרי אלא רב בדיסקי הוה חתים: גט שכתבו עברית וכו' כתב סופר ועד כשר: [ב] א"ר ירמיה [ב] חתם סופר שנינו א"ר חסדא הא מני ר' יוסי היא ההיא כתובת חתנים דאתיא לקמיה דר' אבהו דהוו ידעי ליה לטופסא ולחתימת ידא דחד סהדא סבר לאכשורה א"ל ר' ירמיה חתם סופר שנינו: כתב חניכתה כשר: ת"ר חניכת אבות בגיטין עד [ג] דורות רבי שמעון בן אלעזר אומר [ג] ג' דורות כשר מכאן ואילך פסול כמאן אזלא הא דא"ר חנינא כתב חניכת אבות בגיטין עד ג' דורות כמאן כר"ש ב"א אמר רב הונא מאי קראה [1] כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם א"ר יהושע בן לוי לא חרבה ארץ ישראל עד שעבדו בה ז' בתי דינים ע"ז ואלו הן ירבעם בן נבט ובעשא בן אחיה ואחאב בן עמרי ויהוא בן נמשי ופקח בן רמליהו ומנחם בן גדי והושע בן אלה שנאמר [2] אומללה יולדת השבעה נפחה נפשה באה שמשה בעוד יומם בושה וחפרה אמר רב אמי [3] מאי קראה כי תוליד בנים ובני בנים א"ל רב כהנא ורב אסי לרב כתיב ביה בהושע בן אלה [3] ויעש הרע בעיני ה' רק לא כחלכי ישראל [7] וכתיב [4] עליו עלה שלמנאסר וגו' אמר להו [8] אותן [9] פרחדיאות שהושיב ירבעם על הדרכים כדי שלא יעלו ישראל לרגל בא הושע וביטלן ואעפ"כ לא עלו ישראל לרגל אמר הקב"ה אותן שנים שלא עלו ישראל לרגל ילכו בשבי [10] אמר רב חסדא אמר מר עוקבא ואמרי לה אמר רב חסדא [11] [אמר רבי ירמיה] דרש מרימר מאי דכתיב [5] וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו משום דצדיק ה' אלהינו וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו אלא צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת דכתיב ביה בגלות יכניה [6] החרש והמסגר אלף חרש שבשעה שפותחין נעשו הכל כחרשין מסגר כיון שסוגרין שוב אינן פותחין וכמה [12] אלף עולא אמר שהקדים שתי שנים [1] לונושנתם אמר

**כלי האי לא חיישי'.** היינו דוקא לימלוך בין הרי את למותרת לא מייתי אבל מ"מ בעינן שיהא ריוח למעלה ולמטה לתי לגו הכי מייתינן שיהא ריוח מלמעלה גיין ליה ומיתמרי דהוי הרי את מלמטה ומותרת למעלה:

**אמר** [14] **רבי ירמיה חתם סופר שנינו.** משמע דהלכה כר' ירמיה מדמייתי מרבי ירמיה אחא עובדא משמע דסבי ק"ל חתם סופר ועד כשר בשאר שטרות וכתב סופר ועד פסול אפילו בסופר מובהק ולא כשמואל דהכשיר כתב סופר מובהק ועד ולכתחילה אפילו בגיטין ומ"מ אין להכשיר חתם סופר ועד בגיטין מכח רבי ירמיה דהא לכל לחמולתי דסוף פ' המקבל (לעיל סו:) דמכשרי בשומר אמרו יש לפסול חתם סופר ועד משום דגפיק מיניה מורכה דלמאי חתם:

**וכך** [15] היו נקרי הדעת שבירושלים כותבין. שלא היו כותבין שלא אחת פלוני בן פלוני בן פלוני וכ"ח וכן ר"ת גרסי מניכתו ומניכתה כשר וכך היו נקרי הדעת שבירושלים כותבין פירוש שלא היו כותבין שלא אחת מניכה [1] ומניכת אבות דבגמרא לא מייתי בחניכת חתים דהכא שלא אחת מניכה שחמשפחה נקראת על שמה:

**[מאי** קראה. כי תוליד אד דור ובני בני בנים תרי דור ובני תרי דור ז']. גליון תוס': שמע

---

**חתם סופר שנינו.** כלאי כתב סופר דקתני, חתם טוח, שלא חתם הסופר בעד ועד אחר עמו כשר (לעיל סו:) לא תימא דמתכשר גט בחתימת עד אחד וכתב יד סופר אע, שלא הכי קאמר חתם הסופר בגט עד ועד אחר עמו כשר (לעיל נא:). **בא הושע וביטלן.** לפי שגלו עגלי שוכה כשר בשמי גיטים, בגלות ראשונה ויש לח עין ואח דן וגו' (מ"א טו ב) הגלה עגל שכן, וכשניה כשגלו לאוכן וגד וגלו עגל שבשת שלא נקויס מה שגאמר (הושע י) גם אותו לאשור יובל, ולפי שבטלו פרדיסאות וסס נמנעו מלעלות לרגל, לפיכך נחתם גזר דינם לגלות עימיו, שעד שעכשיו הלו הקלקלה במלכיהם ועמה לא היה כמי כמלו חס שאמר הושע בן בארי (שם) כי עתה הזעיק לפרים נשומע ישראל עתה נגלית לרעתכם (רש"י מ"ב יז ב) הושע בן אלה רצע היה לכתיב ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל, והיינו דקאמר רק, שלחה שילו יעלו (תענית לא.) כלומר בשלו עולם כשראלו הושע בן אלה שגלו עגלי

---

**עד** [ב] מיי' פ"ט מה' סה' כ מסג שם טוש"ע שם סעיף יח:

---

## מוסף תוספות

א. דדוקא הכא בעי אבל בעלמא לא. תוס' הרמ"ה. ב. דאמרינן [ב"ב קסג ע"ב] בין עדים לאשותא אפילו שיטה אחת פסולין דילמא גייז ליה לעילאי ויכתוב שטר הוא ועדיו בשיטה אחת. שם. ג. וא"ת אמאי לא חיישינן דילמא מיתרמי ליה חובה בתחלת השטר וגייז ליה. שם. [ועיין מהרש"ק]. ד. כי אימלך מאי הוה, [ו]אם קיימא לן כרב נחמן. שכ"ן שעל הרי"ף [ועיין פ"י]. ה. רש"י אי נמי. תוס' הרמ"ש. ו. והוה ליה גט שנכתב לשם אשה אחרת ואין זה כריתות לשם אשה זו. רשב"ם. ז. שם לורי של האיש עצמו או של האשה, שלא היו חוששין לכתוב עיקר השם. רשב"ם.

---

## פסקי רי"ד

אבל גט פשוט צריך שיהו עדיו מתוכו: הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה שמסך שני ראשי הגט זה אצל זה שתהחיל לכתוב גט א' מאמצע המגילה ועד סופה ועוד כתב גט אחר באמצע המגילה ועד סופה השני והעדים חתמו בין שני הראשים שניהם פסולין שאין החתימה עולה לאחד מהם. ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים מלמטה את שהעדים נקראין בסופו דהיינו התחתון כשר אבל העליון פסול ולא תימא עדים אחרייהו מסהדי: כתב הסופר ועד כשר. א"ר ירמיה חתם סופר שנינו. פי' חתם סופר עם עד אחד שנינו דכשר. ואשמעינן מהני' דלא חיישינן שמא הבעל לא צוה שיחתום הסופר אלא אמר לשנים אמרו לסופר פלוני ויכתוב ולפלוני ופלוני ויחתמו וחשו הנך שלוחין לכיסופא דספרא וחתמוהו להה לא חיישינן כדאוקימנא בס' מי שאחזו דהא מני ר' יוסי היא דאמר מילי לא מימסרן לשליח והבעל בעצמו צריך לומר לסופר לכתוב ולעדים לחתום ולא שישלח להם ע"י שליח הלכך ליכא למיחש להכי: ההוא כתובת חתנים דאתאי לקמיה דר' אבהו דהוה ידע ליה לטופסא דשטרא ולחתימת ידא דחד שהדא. פי' היתה האשה צריכה לקיים חתימות הכתובה והיו מכירים העדים כתיבת טופס השטר שהוא של סופר פלוני וגם חתימת עד אחד. סבר לאכשורה כדאתן כתב הסופר ועד כשר. כחתימת עד אחד דמיא. א"ל ר' ירמיה חתם סופר שנינו אבל כתיבת השטר לא מהניא מידי. איש פלוני עד כשר. אע"פ שלא כתב פלוני בן פלוני או אם כתב בן איש פלוני עד כשר אע"פ שלא הזכיר שמו או שכתב פלוני בן פלוני ולא כתב עד כשר וכן היו נקרי הדעת שבירושלים כותבין בלשון קצרה ולא היו כותבין עד: כתב חניכתו וחניכתה כשר פי' כגון שכתב אנא ראובן בר פלוני פטרית יתיכי רחל בת

---

עג א מיי' פ"ד מהל' גירושין הל' כד סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קל סעיף ז:

---

עד ב מיי' פ"ט שם הל' כ סמג שם טוש"ע שם סעיף יח:

---

פלונית ואותו פלוני אינו לא אביו ולא אביה אלא אחד גדול ממשפחתו שהיו מתיחסין עליו כגון אברהם בן עזרא משה בן עזרא שלא היה שם אביהם עזרא אלא כך היו שמו פלוני ואותו פלוני לא היה אביו אלא זקן וקנו או יותר רחוק ונתייחס עליו כשר הוא והאי בן לאו דוקא. ולא אמרי' כיון שלא היה שם אביו כך ולא שם אביה כך הוה ליה שינוי שמו ושמה והגט פסול. אלא אמרינן דרך בני אדם להתייחס על שם גדול משפחתם ואע"פ שאינו אביו מתייחס על שמו. ת"ר חניכת אבות בגיטין עד עשרה דורות ר' שמעון בן אלעזר אומר עד שלשה דורות כשר מכאן ואילך פסול. פי' ת"ק סבר אע"פ שאותו הגדול שנתייחס עליו הוא רחוק ממנו עשרה דורות כשר הוא ור' שמעון בן אלעזר סבר עד שלשה דורות כשר מכאן ואילך הוה ליה שינוי שמו ושמה ופסול. כאן אזלא הא דא"ר חנינא חניכת אבות בגיטין עד שלשה דורות כאן אזלא הא דא"ר חנינא כתב חניכת אבות בגיטין עד ג' דורות כמאן כר' שמעון בן אלעזר: אמר רב הונא מאי קראה כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ פי' אלמא עד שלשה דורות מתיישנים ומשתכחים הראשונים: